

Okazionalizmi u hrvatskome jeziku na internetu

BARBARA ŠTEBIH GOLUB

*Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Ulica Republike Austrije 16,
HR – 10 000 Zagreb, bstebih@ihjj.hr*

SCN IX/1 [2016], 35–46

Prispevek se tematsko osredinja na priložnostnice v hrvaškem spletnem jeziku. Gradivni korpus je bil med letoma 2015 in 2016 izpisan iz elektronskih izdaj dnevnikov, informativnih portalov, komentarjev bralcev na objavljene članke in forumov. Poudarjeni so besedotvorni procesi, ki se uporabljajo za tvorbo priložnostnic: izpeljava, zlaganje, sklapanje, eponimizacija, grafoderivacija in nesistemska tvorba. Obravnavana je tudi vloga analogije in konteksta za razumevanje priložnostnic.

The topic of this article are nonce words or occasionalisms in Croatian language of the web. This analysis is based on the corpus collected during 2015 and 2016 from the web editions of the daily newspapers, portals, web forums and reader's comments of articles. The focus is on word formation processes used in creation of occasionalisms: derivation, compounding, blending, eponymisation, graphoderivation, and non-systematic formation. The role of analogy and context in comprehension of occasionalisms is also discussed.

Ključne besede: okazionalizmi, splet, hrvaški jezik, besedotvorje

Key words: occasionalisms, Internet, Croatian language, word'formation

0 Uvod

O tome da se jezik interneta – kao i sam internet – doživljava kao novi fenomen koji ima osobita i specifična obilježja, najbolje govori činjenica da je za njega već skovan čitav niz naziva na engleskome jeziku: *netspeak*, *netlish*, *weblish*, *internet language*, *cyberspeak*, *electronic discourse*, *electronic language*, *interactive written discourse*, *computer-mediated communication*.

D. Crystal je u prvome izdanju svoje knjige *Language and the Internet* (2001.) nabrojao pet mrežnih situacija, no već u predgovoru drugoga izdanja iz 2006. godine napominje da se i sam iznenadio što su u samo pet godina razmaka između dvaju izdanja nastale još barem dvije nove mrežne situacije zbog kojih je morao dodati čitavo poglavlje. Crystal (2006: 10–15) razlikuje sljedeće mrežne situacije: elektronička pošta, pričaonice, koje mogu biti sinkrone, tj. odvijati se u stvarnom vremenu, i asinkrone, virtualni svjetovi, svjetska mreža, instantne poruke i blogovi. Već se na temelju samo toga jednoga podatka može zaključiti da se internet neprestano mijenja i razvija, a samim time i načini komunikacije i jezik koji se rabi.

U jednome od prvih radova o hrvatskome jeziku na internetu A. Halonja i B. Kovačević (2001.) kao njegova obilježja navode brojne anglizme, vulgarizme, barbarizme, pravopisne pogreške, jezične igre, uporabu emotikona, smanjeni broj glagolskih vremena. No vrijedi li ta njihova tvrdnja za svekoliku uporabu jezika na internetu?

Kao glavna obilježja interneta obično se ističu interaktivnost, demokratičnost i intermedijalnost. Međutim, na umu valja imati da mreža nije ujednačeni medij. Na internetu istodobno nalazimo pričaonice, elektronička izdanja novina, komentare uz pojedine članke u elektroničkim novinskim izdanjima, specijalizirane forume... Stoga i jezik interneta ovisi o dobi, zanimanju, stupnju obrazovanja korisnika, priopćajnim situacijama i temama. Primjerice, dok je jezik elektroničkih izdanja časopisa i novina istovjetan onome u njihovim papirnim izdanjima i pripada publicističkome funkcionalnome stilu, jezik čitateljskih komentara uz te članke već pripada neformalnom razgovornom stilu često punome vulgarizama, anglizama, gramatičkih pogrešaka i jezičnih igara. Dok jezik ljubitelja pasa na njihovom forumu¹ ima sva obilježja razgovornoga jezika, onaj na forumu hrvatskoga pravnoga portala Legalis² specifičan je za administrativni funkcionalni stil, odnosno za jezik pravnih znanosti.

Tezu o različitosti jezika na internetu čak unutar jedne mrežne situacije oprijmerit ćemo dvama istraživanjima. N. Tuđman-Vuković 1999. godine analizirala je stotinu elektroničkih poruka akademski obrazovanih građana između 23 i 35 godina. Zaključila je da one pripadaju »razgovornome familijarnom stilu«, da su neformalne, sadrže brojne pravopisne i gramatičke pogreške, dijalektizme i žargonizme, poštapalice, anglizme, emotikone. M. Mihaljević je 2005. godine provela slično istraživanje, no na drukčijoj skupini ispitanika. Mihaljević je naime zaključila da komunikacija elektroničkom poštom više nije ograničena ni na mladu populaciju (njezin najstariji pošiljatelj elektroničkih poruka imao je u to vrijeme 80 godina), kao ni na neformalne situacije, već se sve češće rabi i u poslovnoj komunikaciji. Upravo poruke koje pripadaju poslovnoj komunikaciji imat će sva obilježja administrativnoga funkcionalnoga stila, što znači da u njima neće biti elemenata koje spominje Tuđman-Vuković. Mihaljević stoga

¹ <http://www.ljubimci-forum.com>

² <http://www.legalis.hr/forum>

zaključuje da jezik elektroničkih poruka može pripadati svim funkcionalnim stilovima.

1 Predmet istraživanja

1.1 Okazionalizmi

Temom ovoga rada su okazionalizmi u hrvatskome jeziku na internetu. Upravo okazionalizme smatramo s jedne strane indikatorima najsuvremenijih rječotvorbenih procesa, a s druge »zrcalom«³ izvanjezične stvarnosti u jeziku.

Prema kroatističkome shvaćaju *okazionalizam* je riječ za koju postoji samo jedna potvrda, a uporaba joj je prigodna (odatle i hrvatski naziv *prigodnica*). Kao istoznačnica rabi se i naziv *hapaks*.

V. Muhvić-Dimanovski (2005: 6) okazionalizme smatra vrstom neologizama. Ta autorica, naime, razlikuje dva osnovna tipa neologizama: denominativne i stilističke, a okazionalizmi pripadaju drugoj skupini. Osim što je njihov nastanak drukčije motiviran, stilistički neologizmi, tj. okazionalizmi imaju veoma male šanse da uđu u opću uporabu. Kao glavni kriterij razlikovanja okazionalizama i neologizama Muhvić-Dimanovski ističe vrijeme.

Slično shvaćanje nalazimo i u srbistici: prema R. Dragičević (2011: 47) glavnu razliku između okazionalizama i neologizama čini njihov mali broj potvrda.

U slavistici se još rabe nazivi *individualizam*, *okazionalizam*, *neologizam*, *kovanica*, *hapaks*, *potencijalna riječ*, *okazionalni neologizmi*, *individualno-autorski neologizmi*, *individualno-govorni neologizmi* koji se značenjski tek djelomično poklapaju.

Neki autori suprotstavljaju *potencijalne riječi*³ i *okazionalizme* pri čemu je glavni kriterij uobičajenost tvorbenoga modela i tvorbenih sredstava. Prema toj podjeli okazionalizmi su neuobičajeno tvoreni leksemi, dok su potencijalne riječi nastale po uobičajenim, općeprihvaćenim tvorbenim obrascima, vezanjem visokoproduktivnih morfema s velikim brojem tvorbenih osnova i upravo stoga imaju veće šanse da postanu uzualnim riječima.⁴

Na njemačkome govornome području rabi se više istoznačnih naziva: *Ad-hoc-Bildungen*, *Textwörter*, *Augenblicksbildungen*, *Einmalbildungen*, *Gelegenheitsbildungen*. Iz njih se iščitava i sama priroda okazionalizama: jedinstvenost, prigodnost, neponovljivost i vezanost uz kontekst.

Obilježje okazionalizama koje valja istaknuti i koje ih razlikuje od neologizama svakako je i njihova neleksikaliziranost. W. Fleischer i I. Barz (1995: 24) ističu da između okazionalizama kao neleksikaliziranih i neologizama kao leksikaliziranih elemenata postoji veliko prijelazno područje. Leksikalizacija

³ Termin potencijalna riječ uveo je Smirnicki, a razradila ga je Zemska. Često ga rabe i drugi znameniti slavisti kao što su Dokulil, Apresjan, Uluhanov, Kubrjakova, Petruhina, Golev, Otašević, Dragičević.

⁴ O tome detaljnije v. Dragičević, 2011.

okazionalizma ovisi o nizu čimbenika (npr. potreba za takvim označiteljem, tvorbena regularnost, odnos prema konkurentnim označiteljima).

Mi pojmom *okazionalizam* označujemo novotvorene riječi – neovisno o tome odstupaju li ili ne od rječotvorbenih obrazaca hrvatskoga jezika – koje su u našem korpusu potvrđene samo jednom i to zbog postizanja određenih stilskih efekata.

1.2 Korpus i izvori

Korpus okazionalizama na kojem je provedeno istraživanje prikupili smo tijekom 2015. i 2016. godine iz sljedećih izvora:

1. iz elektroničkih izdanja dnevnih novina (www.jutarnjilist.hr, www.novilist.hr, www.vecernji.hr) i informativnih portala (www.halter.hr, www.tportal.hr, www.N1.hr, www.index.hr)
2. iz čitateljskih komentara uz pojedine članke u elektroničkim izdanjima dnevnih novina i tjednika
3. s foruma www.forum.hr koji obuhvaća veoma velik broj podforuma.

Što se tiče prve skupine izvora, dakle elektroničkih izdanja dnevnih novina i informativnih portala, početna je pretpostavka bila da će se najviše okazionalizama rabiti u tekstovima koji pripadaju književnopicističkom podstilu⁵ (primjerice u kolumnama) jer je upravo u njima autorska sloboda najveća. Ta se pretpostavka temelji na rezultatima našeg ranijega istraživanja okazionalizama u hrvatskome publicističkome stilu⁶ i radovima drugih autora.⁷

Jezik čitateljskih komentara i foruma kao oblika komunikacije u kojoj istodobno može sudjelovati više ljudi smatramo relevantnim za istraživanje razgovornoga jezika. Pri tome veliku ulogu igra i činjenica da su sudionici anonimni, tj. da svoja stajališta izražavaju »skrivajući« se iza korisničkih imena,⁸ te da i forumi i komentari pružaju idealne uvjete za jezično eksperimentiranje, inovacije, jezične zafrkancije i igre riječima.

2 Načini tvorbe okazionalizama

Naše je ranije istraživanje okazionalizama u hrvatskome publicističkome stilu⁹ pokazalo da nenormativnost nije njihovo nužno obilježje. Prema rezultatima

⁵ v. Tošović (2002: 250).

⁶ v. Štebih Golub, 2012.

⁷ I. Stramljič Breznik (2010b) također ističe da se okazionalizmi najčešće nalaze u reportažama, intervjuima i općenito tekstovima s autorskim pečatom.

⁸ I. Stramljič Breznik (2010a) ističe da se dio privlačnosti komunikacije na internetu skriva upravo i u mogućnosti preuzimanja različitih identiteta i očuvanju anonimnosti.

⁹ v. Štebih Golub, 2012.

toga istraživanja 38% publicističkih okazionalizma tvoreno je u skladu s rječotvorbenim sustavom hrvatskoga standardnoga jezika, što zapravo olakšava njihovu razumljivost.

Prema jezikoslovcima koji okazionalizme definiraju u opoziciji prema potencijalnim riječima, tvorenice koje su u skladu s tvorbenim zakonitostima jezika ne smatraju se okazionalizmima već potencijalnim riječima. Mi ne slijedimo takvu podjelu već razlikujemo *sustavne* i *nesustavne okazionalizme*, odnosno one tvorene u skladu s rječotvorbenim sustavom hrvatskoga jezika i one koji to nisu.

Kako je sufiksarno izvođenje najplodniji tvorbeni način u hrvatskome jeziku (Babić 2002: 38), velik je broj okazionalizama iz našega korpusa tvoren upravo tako: *foteljaš* ‘politički dužnosnik koji se bori samo za svoju fotelju, tj. položaj’ (< *fotelja*), *foteljaštvo* ‘težnja za foteljama, tj. položajima’ (< *foteljaš*), *mostaš* ‘pripadnik političke platforme Most’ (< *Most*), *petokolonašenje* ‘djelovanje petokolonaša’ (< *petokolonaš*), *veselidba* ‘veselje’ (< *veseliti se*).

Iako slaganje u suvremenome hrvatskom jeziku nije često, u našem su korpusu složenice dobro zastupljene. Čistim su slaganjem nastale prigodnice *umovježba* ‘vježba za um’¹⁰, *ranoranosoba* ‘osoba koja rano rani / žena ranoranic’¹¹, *mostovodstvo* ‘vodstvo političke platforme Most’, *mostovođa* ‘vođa političke platforme Most’, *saboroprekrstitelj* ‘prekrstitelj Sabora’.¹²

Složeno-sufiksarna tvorba također se potvrdila kao plodan tvorbeni način pri nastanku okazionalizama iz našega korpusa: *čmarloliz* ‘onaj koji kome liže čmar, fig. ulizica’, *duhozborac* ‘onaj koji govori iz duha’,¹³ *eurobran* ‘onaj koji brani Europu’, *hitleroljubac* ‘ljubitelj Hitlera’, *hrvobran* ‘onaj koji brani hrvatstvo’, *orbanoljublje* ‘ljubav / divljenje prema Viktoru Orbanu’, *srebro ljublje* ‘ljubav prema srebru’.

Dva su okazionalizma iz našega korpusa nastala semantičkom derivacijom, tj. uvjetovano kontekstom leksemi su dobili nova, okazionalna značenja. Tako u rečenici:

I naš mostar iz Metkovića Božo Petrov napadno se uozbilji kad ga se pita kako to da je prije bio u ultradesnom Hrastu, a sada se prikazuje kao nešto posve drugo. (www.novolist.hr, 30. 10. 2015., kolumna Sanje Modrić),

riječ *mostar* ne označuje osobu koja naplaćuje mostarinu, već pripadnika političke platforme Most. Isto tako *mostograditelj* u primjeru:

¹⁰ Poticaj za nastanak prigodnice bila je analogija prema leksemu *tjelovježba*.

¹¹ U skladu s politički korektnom i propisanom uporabom moviranih femininuma na podforumu *Lingvistička čašica razgovora* »forumaši« traže ženski parnjak od riječi *ranoranic*.

¹² Misli se na predsjednika Sabora Ž. Rajnera koji je predložio promjenu imena hrvatskoga parlamenta.

¹³ Poticaj za nastanak okazionalizma je analogija prema leksemu *trbuhozborac*.

Ovi hdzkenjare i mostograditelji su toliki debili da uporno pokušavaju... (www.index.hr, 17. 2. 2016., čitateljski komentar na članak),

nije graditelj mosta već član Mosta. Ovakvi slučajevi semantičke derivacije iz našega korpusa potvrđuju tvrdnju Đ. Otaševića (2008: 89):

Okazionalno značenje sem toga, može biti »pripisano« derivatu bez izmene tvorbene strukture i uz čuvanje tvorbene osnove i značenja koje motiviše isti derivat. Leksičko značenje koje se pripisuje izvedenici potpuno odgovara njenom tvorbenom značenju, ali je takva leksička realizacija tvorbenog značenja neobična.

Veoma čest način tvorbe okazionalizama u analiziranim izvorima je *stapanje* kao novi, ali sve češći tvorbeni način vezan uz medijski i reklamni jezik.¹⁴ U engleskome se jeziku *blending* kao tvorbeni način i *blends* kao tvorenice nastale njime javljaju još od dvadesetih godina prošlog stoljeća (*chunnel* < *channel* + *tunnel*, *rockabilly* < *rock and roll* + *hillbilly*), a pod utjecajem engleskoga sve se češće pojavljuju i u drugim jezicima, npr. francuskome (*alcotest* < *alcool* + *test*, *fanglais* < *français* + *anglais*), talijanskome (*fantaschiienza* < *fantasia* + *scienza*, *cartolibreria* < *cartoleria* + *libreria*), njemačkome jeziku (*Medizyniker* < *Mediziner* + *Zyniker*, *Ostalgie* < *Osten* + *Nostalgie*),¹⁵ pa i u slavenskim jezicima.

R. Bugarski (2002.) pišući o takvim »rečima skrivalicama«, rabi naziv *sli-venica*, a E. Koriakowcewa (2006.) uvodi naziv *rječotvorna kompresija* jer u isto vrijeme dolazi do kompresije izraza i značenja.

U kroatistici se za taj tip tvorenica koriste različiti nazivi. V. Muhvić-Dimanovski (2005.) sam tvorbeni način naziva *sažimanje* ili *kontaminacija*, no za označivanje tvorenica rabi anglizam *blends*. I. Marković (2011.) i Štebih Golub (2012.) upotrebljavaju naziv *stopljenice* objašnjavajući da je u temelju riječi uvijek koncept spajanja, miješanja.

Marković (2011: 224) ističe da je *stapanje* tvorbeni način koji ne ovisi o morfemima, tj. ne počiva na morfemskoj raščlambi i ulančavanju morfema, nego na doživljaju riječi kao fonetskoga materijala koji se može rezati, spajati i stapati u tvorbeni »krpež«.

Najveći broj stopljenica u našem korpusu potječe iz kolumna i komentara uz pojedine novinske članke. Takvi se rezultati slažu s našim ranijim istraživanjem okazionalizama u publicističkome stilu.¹⁶ Tematska analiza tekstova iz kojih su stopljenice ekscerpirane pokazala je da je najčešće riječ o tekstovima koji se bave društveno-političkim zbivanjima, a domišljate igre riječima i takve verbalne zafrkancije autori koriste za efektivnije izražavanje svojih kritičkih stavova prema temama kojima se bave. Glavna su obilježja stopljenica da se uvijek sastoje od dviju riječi čiji se dijelovi stapaju u jednu na različite načine, da su mahom šaljivoga ili podrugljivoga karaktera kao i da su iznimno česte

¹⁴ v. Marković, 2011., Štebih Golub 2012., Lewis; Štebih Golub, 2014.

¹⁵ Primjeri prema Muhvić-Dimanovski, 2005.

¹⁶ v. Štebih Golub, 2012.

u jeziku medija ili reklamnom diskursu. U našem je korpusu potvrđeno nekoliko tipova stapanjenica: one nastale stapanjem prvoga dijela prve i drugoga dijela druge riječi (*katolibanija* ‘vladavina ortodoksnih, militantnih katolika’ < *katolici* + *talibanija*), stapanjem prvoga dijela prve riječi i cijele druge riječi¹⁷ (*frustaša* ‘frustrirani ustaša’ < *frustriran* + *ustaša*), stapanjem cijele prve i drugoga dijela druge riječi (*anketamin* ‘anketa koja udara poput amfetamina’ < *anketa* + *amfetamin*), stapanjem cijele prve i cijele druge riječi (*snobelovac* ‘snob koji autore počinje čitati tek kada postanu nobelovci’ < *snob* + *nobelovac*) i zamjenom dijela prve riječi drugom riječi (*SS-Štrumfuhrer*¹⁸ < *SS-Sturm-bannführer* + *štrumf*).

Za hrvatski medijski jezik posljednjih je godina specifična i uporaba eponimiziranih imena¹⁹, stoga ne čudi da su česta i u našem korpusu. Pojam *eponimizacija* uvodi Ivan Marković (2010.) raspravljajući o dvjema krajnjim funkcijama imena – imenovanju i dozivanju pojedinačnoga s jedne strane i leksikaliziranim eponimima (tipa *sendvič*, *žilet*) s druge. Taj autor zaključuje da se sustav eponima u jeziku ne može smatrati zatvorenim i zaokruženim, već je riječ o živom i trajnom procesu:

Hotimice pritom govorimo o ad hoc terminu eponimizacija, ne o deonimizaciji ili apelativizaciji, jer ti termini u većoj mjeri podrazumijevaju da ime prolazi proces u kojemu prestaje biti imenom; da bismo izbjegli izvjesnost u kojoj postoji diskretna razlika vlastitoga i općega, pogotovo takva koja bi podrazumijevala da su jedne imenice vlastite a druge opće, odlučili smo se za termin eponimizacija. (Marković 2010: 181)

Dakle, ako s jedne strane kao ishodišna točka stoji vlastito ime, a s druge eponim kao rezultat deonimizacije i činjenica općega leksika, između postoji široko prijelazno polje u kojem se osobno ime u nekom kontekstu može upotrijebiti kao opća imenica.

C. Avramova (2012.) opisujući takve riječi rabi naziv *okazionalni apelativi* i ističe da je njihov nastanak veoma blizak metafori i metonimiji jer se deonimizacija temelji na isticanju samo jednoga svojstva osobe.

Uvijek je riječ o veoma ekspresivnim i emocionalno obojenim oblicima s različitim stupnjem razumljivosti.

Primjerice za razumijevanje rečenica:

Nema toga tepesa, crnoje, tima i toma koji ima pravo čeprkati po tuđim životima čak i onda ako je to jedino što znaju. (www.novolist.hr, 31.2016., blog Siniše Pavića) i

A onda ni to što je već bilo ne bude dosta, pa nam, već sljedeći dan, kao uzornog političara i budućeg ministra, Karamarko pod nos gurne još i Milijana Brkića, novog

¹⁷ Prilikom stapanja često se izražajno podudaraju dijelovi riječi koji se stapaju, kao u ovom primjeru *ust* u *frust* i *ustaša*.

¹⁸ Stopljenicu je u svojoj kolumni upotrijebio Boris Dežulović (»Prošlog svibnja, recimo, gostujući povodom godišnjice blajburške tragedije kod SS-Štrumfuhrera Velimira Bujanca, nakon telefonskog uključivanja nekog...« www.N1.hr., 10.2.2016.), aludirajući na političke stavove i maleni tjelesni rast voditelja Bujanca.

¹⁹ v. o tome Horvat; Štebih Golub, 2015.

stranačkog *crnoju*, koji je 2011. godine prepisao 70 posto diplomskog rada na policijskoj školi – to je utvrdio i sud – ne ispravivši čak ni pravopisne pogreške.« (www.novilist.hr, 25. 2. 2016., kolumna Sanje Modrić),

potrebno je poznavanje hrvatske političke scene i njezinih aktera. Ukoliko čitatelju nije poznato tko su *Crnoja*,²⁰ *Tepeš*,²¹ *Tim*²² i *Tom*²³ za njega su navedeni primjeri besmisleni. Za semantičko i stilistično dekodiranje ove vrste okazionalizama nužno je dakle poznavanje društveno-političkih prilika.

Tijekom eponimizacije često dolazi do promjene morfoloških svojstava imena jer se rabe kao pl. tantum, čime se još više naglašava njihovo udaljšavanje od osobnih imena i priblijšavanje općim imenicama:

Mi drugi koji se pomalo sramimo zbog rigidnih i isključivih stavova veterana Domovinskog rata, Marka Perkovića, Tomislava Karamarka ili pak navedenih anica, željki, ruža²⁴ i njihovih inih anonimnih sljedbenika i sljedbenica sublimiranih u kukastim križevima i Srbima na vrbama po fasadama i zidovima pretvorbom uništenih tvornica nemamo Hrvatsku. (www.autograf.hr, 25.12.2015., kolumna Nele Vlašić)

Veliku jezičnu kreativnost pokazali su *forumaši*, autori komentara uz pojedine članke na internetu i posjetitelji pričaonica. Njihov jezik potvrđuje Praprotnikov (2007: 89) zaključak da iako takav jezik posjeduje nestandardne jezične oblike, oni nisu nužno rezultatom nebrižljivosti ili neznanja, već su često posljedica namjere korisnika da skrate vrijeme pisanja, da se približe govornome stilu i kreativno izraze.

Iz jezika *forumaša* potječu zanimljive tvorenice kao što su *ljesovac* ‘član podforuma Ljubav, erotika, seks’ i *žudovac* ‘član podforuma Život u dvoje’ nastale kombinacijom tvorbe skraćenica na temelju uzorka početnih slova i sufiksacije dometkom *-ovac*.

Dio okazionalizama iz našega korpusa nije tvoren u skladu s rječotvorbenim zakonitostima hrvatskoga jezika, pa ih smatramo nesustavnim okazionalizimima.

U jeziku foruma i čitateljskih komentara veoma su česti *grafoderivati*,²⁵ tj. strukture nastale korištenjem brojki, slova i drugih simbola: *3ppppper* ‘korisničko ime na komentarima *Novoga lista*’, *3per-i* ‘zbirni naziv za političare Petrova, Prgometa i Petrinu’ ili *50para*²⁶ ‘korisničko ime na komentarima *Novoga lista*’.

²⁰ Ministar branitelja Mijo Crnoja koji je bio prisiljen odstupiti nakon svega nekoliko dana zbog niza otkrivenih afera.

²¹ Predsjednik desničarske stranke HSP dr. Ante Starčević Hrvoje Tepeš.

²² Nadimak hrvatskoga premijera Tihomira Oreškovića.

²³ Predsjednik stranke HDZ Tomislav Karamarko.

²⁴ Misli se na Anicu Kovač (supruga bivšeg nogometaša Kovača, poznata po izražavanju desničarskih stavova), Željku Markić (aktivistica konzervativne katoličke udruge *Za obitelj*) i Ružu Tomašić (političarska desničarskih stavova).

²⁵ Termin je izvorno skovala T. V. Popova, a rabe ga i Stramljič Breznik 2010b, 2012., Lewis; Štebih Golub, 2014.

²⁶ Nastao u analogiji prema umjetničkom imenu američkoga repera *50cents*.

U slovenistici se problemom grafoderivata bavila I. Stramljič Breznik (2010b, 2012.) koja smatra da je njihova tvorba (*grafiksacija*) rječotvorbeni proces ravnopravan »tradicionalnim« rječotvorbenim postupcima:

Skupno grafoderivatom in tvorjenkam je nova pomenskost, različen pa je način, po katerem jo vzpostavijo. Grafoderivati so namreč besede, ki svojo pomenskost dobijo z grafičnimi elementi, medtem ko jo običajene tvorjenke dobijo iz morfemskih sestavin. Grafoderivati imajo tako nov, aktualiziran pomen, ki ga lahko razumemo samo sobesedilno, medtem ko ga običajna tvorjenka ohranja tudi brez sobestila. (Stramljič Breznik 2010b: 156)

Nesustavni okazionalizmi potvrđeni u našem korpusu su i tvorenice sastavljene od niza elemenata (riječi, skraćenica, prefiksoida, sufiksoida) povezanih spojnicama, poput *YU-srbo-komunisto-antizapadno-prorusko-protelebano-humanisto-fil*, *Republika Idi-mi-dodi-mi*,²⁷ *I- što-smo-još-ono-rekli-Karamarko*, *which-two-chapters-androković*, *Kalmeta-alias-afere-afere*, *Da-sam-znao-da-je-novac-iz-crnog-fonda-ne-bi-ga-uzimao-Milinović*.

Stramljič Breznik (2010b) ističe da je kod takvih okazionalizama (*Se-ga-ne-branim*, *daj-me-dol*) riječ o nesustavnome tvorbenom uzorku za koji nije moguće predvidjeti ni broj motivirajućih riječi ni odnose među njima.

Takve su tvorenice rezultatom velike jezične kreativnosti i ludističkoga odnosa prema jeziku.

3 Analogija i kontekst

Uloga analogije koja u jeziku djeluje kao čimbenik regularnosti, iznimno je važna pri tvorbi i razumijevanju okazionalizama. Naime, poticaj za nastanak mnogih okazionalizama iz našega korpusa bila je analogija prema postojećim riječima. Smatramo da se o analoškom poticaju može govoriti kod riječi: *vlastomišno* prema *vlastoručno*, *umovježba* prema *tjelovježba*, *duhozborac* prema *trbuhozborac*, *eurobran*, *hrvobran* prema *domobran*, *golomozgi* prema *golobradi*.

Razumijevanje okazionalizama pospješuje se njihovom uporabom u istome kontekstu s riječju obrascem tj. riječju prema kojoj su nastali na temelju analoškoga poticaja. Osim što se takvom uporabom olakšava razumijevanje i tvorbena struktura čini lako raspoznatljivom i vidljivom čak i nejezikoslovcima, ostvaruju se i stilistički efekti kao što su humor, začudnost. Primjerice:

*Jedanaesteročlani trust mozgova za **selidbu** i **veselidbu** predsjednice Republike dostavit će rezultate svog mukotrpnog desetomjesečnog rada i Državnom uredu za upravljanje državnom imovinom, gdje će se ustanoviti koje od nekretnina u državnom vlasništvu odgovaraju uvjetima utvrđenim stručnim nalazom povjerenstva.* (www.novolist.hr, 14.1. 2016., Trafika Predraga Lucića) ili

Pred Hrvatskom su tako samo dva moguća scenarija, i teško je reći koji je gori: ili je Tihomir Orešković idiot – što znači da će bankrotiranu državu zapravo voditi jedan

²⁷ Ironično za RH.

golobradi sjemeništarc i jedan **golomozgi** policajac, kojima treba premijer idiot da ga isture kao živi zid, pa dogodine u ovo doba na Trgu svetog Marka objese kao Pedra – ili pak nije, što znači da će bankrotiranu državu zaista za deset puta manju plaću od dosadašnje samostalno voditi čovjek kojemu su vladu i strategiju sastavili jedan **golobradi** sjemeništarc i jedan **golomozgi** policajac. (www.index.hr, 12.1.2016., tekst Borisa Dežulovića)

Važnost konteksta pri uporabi i razumijevanju okazionalizama prepoznala je i I. Stramljič Breznic (2010b: 257):

.../ njihov aktualizacijski učinak izhaja tako iz sobesedila kot iz uporabe besedotvornih vzorcev in sestavin.

4 Zaključak

Kako je internet veoma raznorodan i stilski diferenciran medij, svoje smo istraživanje hrvatskoga jezika na internetu ograničili na proučavanje okazionalizama na forumima, informativnim portalima, u elektroničkim izdanjima novina i čitateljskim komentarima članaka očekujući da će ih tamo biti najviše. Naše je istraživanje pokazalo da pri tvorbi okazionalizama do izražaja dolazi velika jezična kreativnost novinara, forumaša, blogera i korisnika koji komentiraju novinske članke. Osim uobičajenih tvorbenih načina (izvođenja i slaganja), plodni su i stapanje, eponimizacija, tvorba skraćenica, grafoderivacija i nesustavna tvorba. Iako je većina okazionalizama iz našega korpusa sustavna, prisutni su i oni nesustavni. Svi su okazionalimi izrazito stilski obojeni te je – čak i ako su razumljivi i izvan konteksta – za njihovo potpuno razumijevanje potrebno poznavanje izvanjezične realnosti, tj. društveno-političke situacije

LITERATURA

Cvetanka AVRAMOVA, 2012: Sobstvenite imena kakto resurs za obrazuvane na novi dumi v suvremenija blgarski knjižoven ezik. *Tvorba riječi i njeni resursi u slovenskim jezicima. Zbornik radova sa četrnaeste međunarodne naučne konferencije Komisije za tvorbu reči pri Međunarodnom komitetu slavista*. Ur. Božo Ćorić; Rajna Dragičević. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu. 21–33.

Stjepan BABIĆ, 2002: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: HAZU.

Ranko BUGARSKI, 2002: Dve reči u jednoj: leksičke skrivalice. *Nova lica jezika*. Beograd: Biblioteka 20. vek. 219–227.

David CRYSTAL, 2001: *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rajna DRAGIĆEVIĆ, 2011: Leksika kvalifikovana kao individualna u srpskim deskriptivnim rečnicima. *Leksikologija. Onomastika. Sintaksa. Zbornik u čast Gordani Vuković*.

Ur. Vladislava Ružić; Slobodan Pavlović. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu. 47–59.

Wolfgang FLEISCHER, Irmhild BARZ, 1995: *Wortbildung der deutschen Gegenwarts-sprache*. Tübingen: Max Miemeyer Verlag.

Marina FRUK, 2002: Hrvatski dnevni listovi na webu – stari listovi u novom ruhu ili nešto treće? *Primijenjena lingvistika u Hrvatskoj – izazovi na početku XXI. stoljeća*. Ur. Diana Stolac. Rijeka – Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. 129–135.

Sanel HADŽIAHMETOVIĆ-JURIDA, 2007: Some distinctive lexical features of Net-speak. *Jezikoslovlje* 8/2, 193–210.

Marijana HORVAT, Barbara ŠTEBIH GOLUB, 2015: Tvorenice motivirane osobnim imenom u jeziku hrvatskih medija. *Jezik medija nekada i sada. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa održanoga 6. i 7. lipnja 2014. godine na Filozofskom fakultetu u Osijeku*. Ur. Vlasta Rišner. Osijek: Hrvatska sveučilišna naklada i Filozofski fakultet u Osijeku. 217–236.

Elena KORIAKOWCEWA, 2006: O slavoobrazovatelnoj kompresiji (na materijale ruskovo i poljskovo jazykov). *Funkcionalni aspekti tvorbe*. Ur. A. A. Lukašanec. Minsk: Nacionalna akademija znanosti Bjelorusije i Institut za bjeloruski jezik. 122–131.

Barbara KOVAČEVIĆ, Antun Patrik HALONJA, 2001: Jezični problemi u komunikaciji internetom. *Drugi hrvatski slavistički kongres: zbornik radova*. Ur. Ivana Vidović. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo. 489–495.

Kristian LEWIS, Barbara ŠTEBIH GOLUB, 2014: Tvorba riječi i reklamni diskurs. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 40/1, 133–147.

Ivan MARKOVIĆ, 2010: O uporabi i značenju imenâ u hrvatskome. *Folia onomastica Croatica* 19, 175–200.

– –, 2011: Hrvatske stolpjenice. Novina u slengu, jeziku reklame i novina. *Diskurs i dijalog: Teorije, metode i primjene*. Ur. Vladimir Karabalić; Melita Aleksa Varga; Leonard Pon. Osijek: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku; Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. 223–238

Milica MIHALJEVIĆ, 2005: Hrvatskim jezikom o internetu – hrvatski jezik na internetu. *Jezik u društvenoj interakciji*. Ur. Diana Stolac; Nada Ivanetić; Boris Pritchard. Zagreb – Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. 319–331.

Vesna MUHVIĆ-DIMANOVSKI, 2005: *Neologizmi. Problemi teorije i primjene*. Zagreb: FF press.

Jadranka NEMET-JAJIĆ, Anđela MILINOVIĆ, 2012: Hrvatski jezik na mrežnim forumima. *Jezik* 59/2, 41–53

Đorđe OTAŠEVIĆ, 2008: *Nove reči i značenja u savremenom standardnom srpskom jeziku*. Beograd: Alma.

Tadej PRAPROTNİK, 2007: Jezik u (kont)tekstu računalno posredovane komunikacije. *Medijska istraživanja* 13/2, 85–96.

Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2010a: *Tvorjenke slovenskega jezika med slovarjem in besedilom*. Maribor: Mednarodna knjižna zbirka ZORA.

—, 2010b: Besedotvorne lastnosti slovenskih okazionalizmov. *Novye javlenija v slavjanskem slovoobrazovanii: sistema i funkcionirovanie: trudy i materialy »Slavjanske jazyki i kultury v sovremenom mire«*. Ur. Elena Vasilevna Petruhina. Moskva: Moskovskij gosudarstvennyj universitet imeni M. V. Lomonosova; Filologičeskij fakultet. 352–363.

—, 2012: Tipološki in funkcijski vidik novotvorjenk v slovenskih oglasih. *Slowotwórstwo słowiańskie: system i tekst. Prace Komisji Slowotwórczej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów. Seria 13*. Ur. Jerzy Sierociuk. Poznań: Poznańskie towarzystwo przyjaciół nauk. 113–123.

Barbara ŠTEBIH GOLUB, 2012: Okazionalizmi u hrvatskome publicističkom stilu. *Tvorba reči i njeni resursi u slovenskim jezicima. Zbornik radova sa četrnaeste međunarodne naučne konferencije Komisije za tvorbu reči pri Međunarodnom komitetu slavista*. Ur. Božo Čorić; Rajna Dragičević. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu. 419–437.

Branko TOŠOVIĆ, 2002: *Funkcionalni stilovi*. Graz: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz.

Nina TUĐMAN-VUKOVIĆ, 1999: Neke odlike jezika interneta; primjer elektroničke pošte. *Teorija i mogućnosti primjene pragmalingvistike. Zbornik radova sa savjetovanja za primijenjenu lingvistiku*. Ur. Lada Badurina. Rijeka – Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku. 797–805.

SPLETNE PRILOŽNOSTNICE V HRVAŠKEM JEZIKU (CROATIAN OCCASIONALISMS ON THE INTERNET)

Spletni jezik je zapleten in specifičen fenomen, zato je treba pri njegovem preučevanju jasno določiti raziskovalni predmet in korpus.

Tema prispevka so priložnostnice v hrvaškem spletnem jeziku. Priložnostnice definiramo kot novotvorjenke, ki imajo v našem korpusu le eno pojavitev, njihova raba pa je vezana na doseganje določenih stilnih učinkov. Gradivni korpus je bil izpisan med letoma 2015 in 2016 iz elektronskih izdaj dnevnikov, informativnih portalov, komentarjev bralcev na objavljene članke in iz forumov s predpostavko, da bo raba priložnostnic v naštetih virih najpogostejša. Največ priložnostnic iz elektronskih izdaj dnevnih časopisov in iz informativnih portalov vsebujejo kolumne in blogi, ki veljajo za besedila z največjo avtorsko svobodo. Jezik komentarjev in forumov je po naši oceni relevanten za raziskovanje spletnega pogovornega jezika in jezikovne kreativnosti govorcev hrvaškega jezika. Besedotvorna analiza ekscerpiranih priložnostnic je pokazala, da se ob za hrvaščino tipičnih tvorbenih načinih (izpeljava in zlaganje) pojavlja tudi sklapljanje, eponimizacija, grafoderivacija in nesistemska tvorba. Ugotovljeno je bilo, da sta za razumevanje in doseganje stilnih učinkov priložnostnic izjemno pomembna analogija in kontekst. Obenem pa je za razumevanje nekaterih priložnostnic potrebno tudi poznavanje zunajjezikovnih okoliščin, tj. družbenih in političnih razmer na Hrvaškem.